

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันรัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมุ่งหาตลาดส่งออกสินค้าเกษตร และอุตสาหกรรม เพื่อนำรายได้เข้ามาพัฒนาประเทศ กระตุ้นให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจและเพิ่มจำนวนการจ้างงานในประเทศ สินค้าส่งออกที่สามารถนำรายได้หลักเข้าสู่ประเทศ ได้แก่ สินค้าเกษตรกรรมและผลิตภัณฑ์ ซึ่งพบว่าประเภทที่ทำรายได้สูงสุดคือ สินค้าประเภทผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำ และประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีการส่งออกผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำติดอันดับ 1 ใน 10 ของโลก ที่สำคัญได้แก่ กุ้งแช่แข็ง อาหารทะเลกระป๋อง ปลาหมึกแช่แข็ง ปลาแช่แข็ง และปลาบ่น

สำหรับกุ้งทะเล นั้นเป็นสัตว์น้ำที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ มีคุณค่าทางอาหารสูง และเหมาะสมทางด้านโภชนาการ เป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งประเทศไทยสามารถผลิตกุ้งได้มาก ติดอันดับ 1 ใน 4 ของโลก รองจาก จีน สหรัฐอเมริกาและอินเดีย ผลผลิตกุ้งได้มาจากแหล่งผลิต 2 แหล่ง คือจากการจับในทะเล และจากการเพาะเลี้ยง ปัจจุบันการผลิตจากการจับนั้น นับวันจะมีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ เนื่องจากสาเหตุสำคัญ 2 ประการคือ การทำประมงเกินขนาด (Overfishing) นั่นคือมีการจับโดยไม่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเจริญเติบโตและการขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ ตลอดจนปัญหาจากการทิ้งสิ่งปฏิกูลน้ำโสโครก สารเคมีเศษเหลือจากโรงงานอุตสาหกรรม การใช้ยากำจัดแมลงและศัตรูพืช ซึ่งมีผลให้ความอุดมของสัตว์น้ำในทะเลลดลง สาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือ ประเทศเพื่อนบ้านได้ประกาศขยายเขตเศรษฐกิจจำเพาะออกไป 200 ไมล์ทะเล ทำให้บริเวณที่สามารถจับสัตว์น้ำทะเลนั้นมีพื้นที่ลดน้อยลง ดังนั้นการแก้ปัญหาเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต จึงได้มีการส่งเสริมการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งขึ้นพื้นที่ชายฝั่งทะเลของประเทศไทยนั้นมีพื้นที่เป็นจำนวนมากที่เหมาะสมต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ และมีข้อได้เปรียบประเทศเพื่อนบ้านอยู่หลายประการ กล่าวคือ เขตชายฝั่งทะเลของอ่าวไทยอยู่ในเขตที่ได้รับอิทธิพลจากภัยธรรมชาติ เช่น ใต้ฝุ่นหรือพายุไซโคลนน้อยมาก อุณหภูมิของน้ำมีความผันแปรอยู่ในช่วงแคบและ เป็นอุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของกุ้งในเขตร้อน สามารถเพาะเลี้ยงได้ตลอดปี กุ้งทะเลจึงถูกจัดอยู่ในลำดับความสำคัญเป็นอันดับแรกของโครงการพัฒนาเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ นอกจากนี้การขยาย

พื้นที่เพาะ เลี้ยงกุ้ง ส่งผลให้ผลผลิตกุ้งมีปริมาณเพิ่มขึ้น สามารถนำรายได้สู่ผู้ประกอบการ และนำเงินตราเข้าสู่ประเทศแล้ว ยิ่งก่อให้เกิดธุรกิจต่อเนื่องหลายประเภท เช่น ฟาร์ม เพาะฟักลูกกุ้ง อุตสาหกรรมอาหารกุ้ง อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้และการจ้างงานต่อเนื่องตามมาเป็นจำนวนมาก

บริเวณเพาะ เลี้ยงกุ้งชายฝั่งทะเลนั้นอยู่ในบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ โดยจังหวัดที่มีการเพาะ เลี้ยงมากในแต่ละภาค มีจำนวนทั้งสิ้น 12 จังหวัด ได้แก่

ภาคตะวันออก จันทบุรี ตราด ชลบุรี ฉะเชิงเทรา

ภาคกลาง สมุทรปราการ กรุงเทพมหานคร สมุทรสาคร สมุทรสงคราม

ภาคใต้ เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี

ในบริเวณพื้นที่ทั้งสามภาคที่กล่าว ภาคตะวันออก เป็นภาคที่มีอัตราการขยายตัวของพื้นที่ทำการเพาะ เลี้ยงกุ้งมากที่สุด โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีการเพิ่มพื้นที่เพาะ เลี้ยงกุ้งทะเลมากที่สุดในประเทศไทยและอยู่ในโครงการเพาะ เลี้ยงกุ้งทะเล เนื่องจากมีศักยภาพในการเพาะ เลี้ยงสูง สามารถพัฒนาการเพาะ เลี้ยงกุ้งได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามการขยายพื้นที่เพาะ เลี้ยงกุ้งอย่างรวดเร็วนั้น แม้จะเกิดผลดีในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมา ในทางตรงกันข้ามก็สามารถก่อให้เกิดผลเสียติดตามมาในหลาย ๆ ด้านด้วยกันคือ การบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าชายเลนเป็นการทำลายแหล่งอาหาร และแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำตามธรรมชาติ สูญเสียทรัพยากรชายฝั่งทะเล ตลอดจนมลภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเพาะ เลี้ยงกุ้ง

ดังนั้นในการศึกษาพื้นที่เพาะ เลี้ยงกุ้งทะเลจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อให้ทราบถึงสภาวะการก่อกวนต่อผลกระทบที่มีจากการเพาะ เลี้ยงกุ้ง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเพาะ เลี้ยงตลอดจนอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้เกิดความสมดุลซึ่งกันและกัน รายงานวิจัยครั้งนี้จึงได้เลือกพื้นที่ศึกษาบริเวณอ่าวคุ้งกระเบน เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะ เลี้ยงกุ้งอย่างรวดเร็วในช่วงระยะเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมา และมีลักษณะการเพาะ เลี้ยงแบบพัฒนา (Intensive system) ซึ่งเป็นลักษณะการเพาะ เลี้ยงที่ทำกันเป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

จากการศึกษาจะทำให้ทราบถึงลักษณะการเพาะ เลี้ยงกุ้งทะเล ความขัดแย้งการใช้ที่ดินระหว่างพื้นที่เพาะ เลี้ยงกุ้งกับการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ โดยเฉพาะการบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน ผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมโดยส่วนรวมของพื้นที่ สภาพเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งด้านการควบคุมตามกฎหมาย ซึ่งผลจากงานวิจัยนั้นนอกจากจะเป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เพาะ เลี้ยงกุ้งบริเวณอ่าวคุ้งกระเบนแล้ว ยังใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพื้นที่เพาะ เลี้ยงกุ้งในลักษณะเดียวกันนี้ของบริเวณอื่นในจังหวัดจันทบุรีต่อไปอีกด้วย

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพพื้นฐานของการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลบริเวณอ่าวคู้กระเบน
2. ศึกษาปัญหาทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ของการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลบริเวณอ่าวคู้กระเบน
3. เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งทะเลบริเวณอ่าวคู้กระเบน

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

บริเวณพื้นที่ศึกษาอ่าวคู้กระเบน อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี มีเนื้อที่ประมาณ 30,016 ไร่ อยู่ห่างจากถนนสุขุมวิทบริเวณสามแยกกระแจะ ไปตามถนนทางทิศใต้ประมาณ 9 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จดเขาใหญ่ เขาปากโกรก เขาตะเภาคว่า
ทิศใต้	จดอ่าวไทยที่เขาบ่อเตย แหลมเจ้าหลาว และบ้านเจ้าหลาว
ทิศตะวันออก	จดทิวเขาใหญ่ เขาคอก เขามือเหล็ก เขาท่าศาลา เขาเตาหม้อ เขาร้อยรู เขาตาเกิด เขามุดุด เขาดินแดง เข้ามพวาน้อย เข้ามพวา เขาช้างโลง เขาเจ้าหลาว และเขาบ่อเตย
ทิศตะวันตก	จดอ่าวไทยที่เขาคู้กระเบน แหลมหินคัน แหลมน้อยหน้า

หรือตั้งอยู่ระหว่าง เส้นรุ้งที่ 12° 37' ถึง 12° 41' เหนือ
เส้นแวงที่ 101° 52' ถึง 101° 57' ตะวันออก

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยจากเอกสารหรือห้องสมุด (Documentary of Library Research) และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานคือ

1. ศึกษาทฤษฎี แนวความคิด และหลักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. รวบรวมเอกสารประเภทต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และประชากร
3. ทำการศึกษาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยการสำรวจภาคสนาม (Field survey) และการออกแบบสอบถาม (Questionnaire)

4. นำข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา และ เสนอแนะแนวทางแก้ไข

1.5 แหล่งที่มาของข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถจำแนกตามแหล่งที่มา ได้ 3 ประเภทด้วยกันคือ

1. ข้อมูลสถิติ เอกสาร จากหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น
 - 1.1 กรมประมง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - 1.2 กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - 1.3 กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
 - 1.4 สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงาน
 - 1.5 กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ กระทรวงพาณิชย์
 - 1.6 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานนายกรัฐมนตรี
 - 1.7 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
 - 1.8 สำนักงานจังหวัดจันทบุรี
 - 1.9 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน
 - 1.10 สำนักงานประมงจังหวัดจันทบุรี
 - 1.11 สำนักงานที่ดิน จังหวัดจันทบุรี
 - 1.12 สำนักงานโยธา จังหวัดจันทบุรี
 - 1.13 สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดจันทบุรี
 - 1.14 สำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัดจันทบุรี
 - 1.15 สำนักงานป่าไม้ จังหวัดจันทบุรี
 - 1.16 สำนักงานเกษตร จังหวัดจันทบุรี
 - 1.17 สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดจันทบุรี
 - 1.18 แขวงทางหลวง จังหวัดจันทบุรี
 - 1.19 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาจันทบุรี
 - 1.20 สำนักงานใหญ่ธนาคารกสิกรไทย
2. แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ จากกรมแผนที่ทหาร กระทรวงกลาโหม และสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี
3. ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม และการออกแบบสอบถาม โดยการสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Sampling โดยแบ่งประชากรออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มประชากรที่ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล และกลุ่มประชากรที่ไม่ได้ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล

เนื่องจากความแตกต่างกันทางด้านเศรษฐกิจ ภายภาพ ตลอดจนผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และชุมชน โดยกำหนดจำนวนแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 117 ชุด สำหรับประชากรที่ไม่ได้ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล 90 ชุด และกลุ่มประชากรที่ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล 27 ชุด หรือประมาณร้อยละ 10 ของกลุ่มประชากรที่ศึกษา ใช้วิธีการออกแบบสอบถามกลุ่มผู้ไม่ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งแบบ Simple Random Sampling ส่วนกลุ่มประชากรที่ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลจะทำการสุ่ม Stratified Sampling โดยแบ่งกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงกุ้งทะเล เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงกุ้ง ในโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน และกลุ่มผู้เพาะเลี้ยงกุ้งทะเลนอกโครงการฯ เนื่องจากความแตกต่างกันหลาย ๆ ด้าน การออกแบบสอบถามได้กระทำในเดือนพฤษภาคม 2533

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบสภาพปัจจุบัน และปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่เพาะเลี้ยงกุ้งทะเล บริเวณอ่าวคุ้งกระเบน
2. ทำให้ทราบถึงแนวทางการปรับปรุง และพัฒนาพื้นที่ ตลอดจนผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล บริเวณอ่าวคุ้งกระเบน
3. จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานวางแผนที่เกี่ยวข้อง นำไปเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการวางแผน และการพัฒนาการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเล บริเวณอ่าวคุ้งกระเบนต่อไปในอนาคต